

## ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ



Мирослав ДИШКАНТ

### ДО ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ



Ольга ДИШКАНТ

*Розглянуто проблеми управління інноваційною діяльністю та інтелектуальною власністю. Розкрито роль національної інноваційної сфери у формуванні конкурентних переваг національної економіки. Окреслено основні проблеми та диспропорції у політиці фінансування наукових досліджень та інноваційно-інвестиційної діяльності.*

*The problems of management by innovative activity and intellectual property are considered. The role of national innovative sphere is exposed in forming of competitive edges of national economy. Basic problems and disproportions are outlined in the policy of financing of scientific researches and innovative-investment activity.*

В період становлення ринкових відносин в Україні вибір стратегії розвитку підприємств значною мірою залежить від інноваційного потенціалу, наступальної інноваційної політики, переходу до ширшого використання інтелектуального капіталу, інформаційних ресурсів. Інновація, будучи основою науково-технічного прогресу, завдяки практичному використанню людського інтелекту, продуктів розумової праці – ідей і винаходів, об'єктів нематеріальних активів призводить до створення кращих за властивостями нових видів продукції та нових технологій.

Трансформація суспільно-економічної системи в Україні, зміна форм власності зумовили проблему всебічної реструктуризації підприємств на основі активізації

їх інноваційної діяльності. В цих умовах важливе значення має управління діяльністю підприємства, що підпорядковане ринковим механізмам регулювання господарських процесів, на основі використання новітніх технологій. Рівень розвитку підприємства і його потенційні перспективи, значною мірою, залежать від нематеріальних активів та управління ними. При цьому, забезпечити оптимізацію управлінських рішень щодо доцільності впровадження об'єктів інтелектуальної власності й ефективності їхнього використання дає змогу економіко-математичне моделювання.

Ситуація, що склалася на вітчизняних підприємствах при впровадженні об'єктів

інтелектуальної власності, а також радикальні зміни в економіці загалом, визначають необхідність і доцільність розробки нових концептуальних підходів до управління ними. Процес адаптації управління зумовлений також проблемами розвитку правового поля, методами оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності як на стадії формування, так і на стадії використання. В умовах сьогодення актуальним постає необхідність пошуку методів підвищення ефективності використання об'єктів інтелектуальної власності на базі моделювання процесів управління інноваціями. Водночас досліджується проблема потребує врахування впливу зовнішніх і внутрішніх чинників та взаємозв'язку вхідної та вихідної інформації в єдиній системі управління. Реалізувати дану проблему системного взаємозв'язку всіх необхідних даних можна на основі економіко-математичних методів та моделей пізнання інноваційних процесів.

Окремі аспекти розглядуваної багатогранної проблеми розкриті в зарубіжній літературі в працях І. Балабанова, І. Бланка, Є. Бріггема, Ц. Гріліхеса, П. Друкера, П. Завліна, А. Козирева, У. Шарпа.

У вітчизняній літературі дані питання розглядали науковці та економісти О. Бутнік-Сіверський, С. Валдайцев, В. Вітлінський, П. Крайнев, Н. Костіна, О. Підпригора, О. Святоцький та ін. Проте питання управління інноваційною діяльністю в умовах ринку, що зумовлені впровадженням та використанням інтелектуальної власності як об'єктів нематеріальних активів з урахуванням особливостей, що їх виділяють серед оборотних активів, не отримали належної уваги як з боку теоретиків, так і практиків.

В умовах економічних реформ в Україні важливим стає пошук резервів підвищення ефективності господарського механізму, вжиття заходів щодо створення умов для виходу країни на траєкторію сталого економічного зростання. Пошук найбільш

прийнятних методів оздоровлення економіки спонукає більшість підприємств змінювати профіль виробництва, позбуватися діючих фінансово невігідних виробничих технологій і впроваджувати нові, що характеризуються більшою продуктивністю й надійністю та меншою енергоємністю.

Виробництво перебуває в постійній динаміці й безперервно потребує вдосконалення, що, в свою чергу, вимагає належного фінансового та технологічного забезпечення. Підвищенню технічного рівня виробництва, його ефективності, продуктивності тощо сприяють передусім науково-технічні досягнення. Результати науково-технічної творчості користуються значним попитом на ринку науково-технічної продукції. Оскільки ця продукція зумовлює науково-технічний прогрес у суспільстві, вона відіграє не менш важливу роль у розширенні форм і видів творчої діяльності. Позитивні результати стають вигідним товаром як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Збереження промислового комплексу, його структурне перетворення і забезпечення подальшого науково-технічного розвитку, на сучасному етапі набуває для України важливого значення, оскільки це дасть змогу перейти до створення і використання технологій вищого рівня, над нині існуючими. Проте, незначне фінансування державою науково-технічних розробок, низький технічний рівень виробничої бази промисловості, відсталість технологічної структури, нестача фінансових ресурсів не дають можливості економіці країни розвиватися в напрямку досягнення вищих технологічних укладів на власній науково-технічній основі, коли наукові та дослідно-конструкторські розробки перетворюються на базовий елемент виробництва. Тому формування ефективної державної науково-технічної та інвестиційної політики, створення інноваційної сфери у вітчизняній економіці є

важливим завданням та умовою становлення економічної незалежності України.

Інновація, будучи основою науково-технічного прогресу, є проявом економічного процесу, який завдяки практичному використанню продуктів інтелектуальної, розумової праці – ідей і винаходів, приводить до створення кращих за властивостями, нових видів продукції та нових технологій. Нововведення, з'явившись на ринку, можуть дати додатковий дохід. Виникає необхідність виділення тих типів діяльності, які забезпечують створення, розвиток та втілення ідей у нововведення, а також формування системи управління цими процесами.

Формування національної інноваційної сфери, створення базидля її розвитку дадуть змогу забезпечити організаційно-економічні умови для процесу постійного оновлення продукції, вдосконалення виробничої програми промислових підприємств на якісно новій технічній основі. Водночас оцінка витрат, визначення реального економічного ефекту інноваційної сфери є складним завданням на всіх етапах інноваційного процесу. Труднощі оцінки полягають у нерозвиненості багатьох видів інтелектуальної діяльності та організаційних форм інноваційної сфери, в нечітких межах елементів циклу розвитку науки і техніки. Оскільки реальний прямиий вплив інновацій на економічні показники відбуваються на окремому підприємстві, очевидно, результативність проваджуваних інновацій можна обчислити, використовуючи інтегровані показники, що відображають сукупність їхнього впливу.

Економічне зростання зумовлює активна інвестиційна та інноваційна діяльність під державним та ринковим регулюванням і контролем. Без цього неможливі сучасні капіталотворення, що забезпечили б конкурентоспроможність власних товаровиробників на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Інноваційна політика включає систему заходів із стимулювання, управління,

планування і контролю за нематеріальними активами в науці, техніці, виробництві. Вивчення форм і засобів стимулювання інноваційної діяльності з боку державних органів у промислово розвинутих країнах дає можливість простежити деякі спільні ознаки інноваційної політики. Узгодження інноваційної політики із загальною державною економічною політикою проявляється у використанні єдиних форм державного впливу щодо вибраного економічного курсу. Особливістю інноваційної політики є широта впливу, яка спрямовується на пропозицію інноваційних ідей, ініціює початковий попит на результати інтелектуальної діяльності, сприяє залученню в інноваційний бізнес фінансово-кредитних ресурсів й інформаційних технологій, враховує імовірнісний характер високого ступеня ризику. Таким чином, розвиток економіки залежить від пошуків інтелектуальної діяльності, а це, в свою чергу, зумовлює потребу в фінансових ресурсах – інвестиціях.

Пошук джерел фінансування інноваційних процесів для потреб економічного розвитку України набуває гостроти й важливості, особливо в умовах обмеженості бюджетних ресурсів і власних фінансових можливостей підприємств для оновлення технологій.

Умовою форсування виходу із соціально-економічних криз є організація фундаментальних досліджень нових напрямків, розробка відповідних державних програм та інженерних проектів, створення принципово нових технологій для модернізації діючих господарських систем. Щоб подолати кризові явища в економічному та соціальному розвитку, як того вимагають національні інтереси України, необхідне проведення швидких заходів, спрямованих на збереження та розвиток науково-технологічного потенціалу й ефективне його використання.

На сучасному етапі розвитку економіки спрямування коштів в інноваційну систему

на державному рівні здійснюється переважно за рахунок фінансування фундаментальних досліджень, заохочувального оподаткування, правової підтримки, проведення відповідної кредитної політики. Однак, в умовах перманентного бюджетного дефіциту сподіватися на значне державне фінансування неможливо. Разом з тим фундаментальні наукові дослідження доцільно фінансувати переважно із централізованих джерел, а прикладні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи здійснювати, в основному, за рахунок зацікавлених суб'єктів господарювання.

Негативні тенденції у політиці здійснення інвестицій в наукову діяльність призводить до зниження престижу науки, інтелектуальної праці в широкому її розумінні. Прирівнювання їх до другорядних завдань у житті суспільства є помилкою державної стратегії і тактики. У суспільстві, в якому недооцінюють роль інтелекту і функцію науки в прогресивних перетвореннях, як правило, втрачається майбутнє нації.

Підтримуючи на належному рівні науково-технічний потенціал, країна сприяє конкурентоспроможному виробництву. Основою інноваційного розвитку є належне фінансове забезпечення інвестицій, високий рівень розвитку науки, досвіду, потужний інтелектуальний потенціал суспільства. У системі факторів цього типу розвитку повинні переважати інтереси суб'єктів господарювання, які в свою чергу збігалися б із державними.

Специфіка розробки і використання наукових ідей та технічних нововведень у виробництві характеризується відсутністю постійного економічного саморегулятора підтримки інноваційної діяльності. Вона зумовлена як недостатнім визначенням майбутніх результатів, змінами в організації наукових досліджень та довготривалим циклом науково-технічних впроваджень. Тому в більшості країн управ-

ління інноваційними інвестиціями та науковими дослідженнями – пріоритетний напрямок державної політики.

Держави з розвинутою економікою значною мірою фінансують наукові дослідження, що визначають стратегію створення наукомістких виробництв. До того ж, поряд з прямим фінансуванням науки ці країни, широко застосовують непрямі методи фінансування: податкові пільги, програмно-цільове фінансування зацікавленим суб'єктам господарювання.

Важливим елементом поєднання інвестиційних інтересів і спрямування фінансових ресурсів є організація цільових інноваційних програм з правом залучення різних джерел фінансування.

Таким чином, майбутнє інноваційного розвитку як держави в цілому, так і окремих підприємств залежить від механізмів, що реально діють як на макро, так і на мікрорівнях. Це означає, що держава повинна продукувати такі інструменти й методи регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, які б створили реальні можливості для технологічного оновлення економіки. При цьому визначним фактором повинен стати розвиток науки, основою якої є розумова праця, знання, ідея.

#### Література

1. *Завлин П. Н., Васильев А. В. Оценка эффективности инноваций.* – СПб.: Бизнес-пресса, 1998. – 215 с.
2. *Крайнев П. П. Интеллектуальная экономика: управление промышленной собственностью: (Монография).* – К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. – 448 с.
3. *Пузыня Н. Ю. Оценка интеллектуальной собственности и нематериальных активов.* – СПб.: Питер, 2005. – 352 с.
4. *Святоцький О. Д. Інтелектуальний потенціал – стратегічний пріоритет України у ХХІ столітті // Право України. – 2001. – № 5. – С. 3–11.*